

I. PRZEDMIOT PRAC

Przedmiotem planowanych prac konserwatorskich i robót budowlanych będą **ściany fundamentowe kościoła pw. Św. Bartłomieja w Jerzmanowicach**, dz. nr 770/2, obr. Jerzmanowice, ul. Kościelna 6, 31-048 Jerzmanowice.

W związku ze znaczącym zamakaniem i podciąganiem wody oraz licznymi wysoleniami w obrębie ścian zewnętrznych (elewacyjnych) oraz wewnętrznych kościoła konieczne jest wykonanie robót budowlanych w zakresie wykonania izolacji fundamentów.

Równocześnie w maju 2022 roku opracowano program prac dla elewacji kościoła i prace przy elewacjach zaleca się podjąć po wykonaniu izolacji fundamentów zgodnie z pozwoleniem MWKZ z 11 sierpnia 2022 r nr Pozwolenia ZN.5142.10.2022 oraz uzyskanym pozwoleniem na wykonywanie robót budowlanych Decyzją NR AB.V.1.1332.2022 z dnia 23.11.2022 r.

Lokalizacja:

dz. nr 770/2, obr. Jerzmanowice ID: 120604_2.0003.770/2

Inwestor:

Parafia Rzymskokatolicka św. Bartłomieja w Jerzmanowicach, ul. Kościelna 6, 32-048 Jerzmanowice

Obiekt wraz z otoczeniem jest wpisany do Rejestru Zabytków pod nr A-483 z 23.01.1984 [A-336/M]

II. OPIS OBIEKTU

Pełą historię i opis zawarto w opracowaniu **historia budowy i przekształceń kościoła pw. św. Bartłomieja wraz z otoczeniem we wsi Jerzmanowice**, mgr Wiktoria Kałwak, historyczka sztuki kwiecień 2024 r.

Obiekt wraz z otoczeniem jest wpisany do Rejestru Zabytków pod nr A-483 z 23.01.1984 [A-336/M]

Kościół w stylu klasycystycznym wniesiony w technologii murowanej. Składa się z jednej nawy oraz prezbiterium zamkniętego półkulistą absydą. Fasada nawiązuje do znanych dzieł warszawskiego palladianizmu. Ściana frontowa przyozdobiona jest czterema pilastrami „wielkiego porządku”, trójkątnym tympanonem oraz attyką.

CHRONOLOGIA BUDOWY I PRZEKSZTAŁCEN KOŚCIOŁA¹

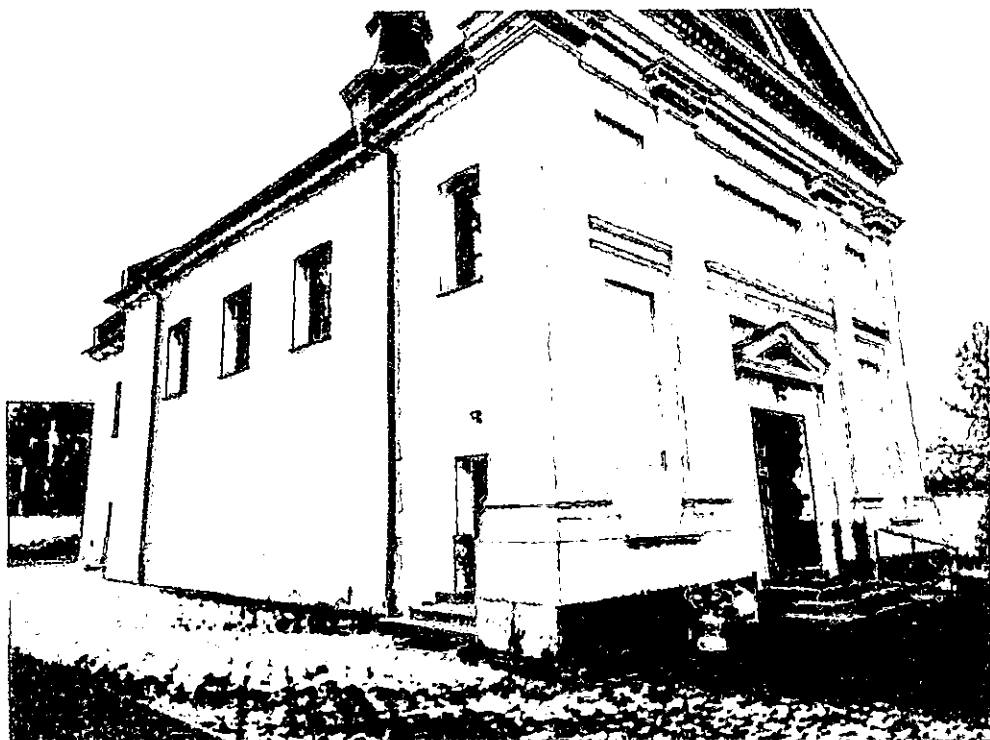
- l. 1820-21 – prace nad projektem nowego kościoła murowanego
- 10-12 sierpnia 1826 r. – rozbiórka starego, drewnianego kościoła
- l. 1826-34 – budowa nowego kościoła w Jerzmanowicach; kościół pozbawiony wyposażenia
- 1829 r. – wykonanie posadzki kamiennej z kamienia ciosowego
- 1830 r. – dach pokryto blachą cynkową, dzwony umieszczono w wieżach
- 1834 r. – kościół opustoszały, brak wyposażenia we wnętrzu
- 1854 r. – kościół nieużytkowany, w kiepskim stanie zachowania – dach i elewacje uszkodzone przez wiatr; brak wyposażenia wnętrza; daszek muru wokół cmentarza przy kościele zgnity
- 1871 r. – wykonano nowy daszek z gontu na cmentarzu przykościelnym; pomalowano nawę kościoła; wymalowano i odnowiono trzy ołtarze i wykonano do nich obrazy autorstwa Józefa Niedźwieckiego; zakupiono nowe organy; pomalowano ławki, konfesjonaly i meble w zakrystii.
- 1876 r. – **remont i renowacja zniszczonego kościoła**, wykonany przez budowniczego kieleckiego Franciszka Kowalskiego
- 1884 r. – konsekracja kościoła
- 1911 r. – renowacja kościoła; powstała dekoracja malarska wnętrza Jana Rutkowskiego

¹ Wyciąg z wyżej wymienionego pracowania

- 1934 r. – powstała dekoracja malarska wnętrza lokalnego artysty Wittmana
- ok. 1950 r. – **otynkowano kościół i mur wokół kościoła**; wykonano schody wejściowe, instalację elektryczną; remont organów; budowa chlewni dla parafii [Il. 22]
- po 1952 r. – przebudowa wieży i remont dachu, do tego czasu krytego eternitem, który spowodował znaczące zniszczenia w obrębie deskowania poszycia dachu [Il. 22]
- l. 1960-61 – powstała dekoracja malarska wnętrza autorstwa Jerzego Nowosielskiego
- po 1964 r. - odwodniono część cmentarza przykościelnego oraz otynkowano podmurówki na zewnątrz kościoła
- 1980 r. – **odremontowano elewacje i otoczenie kościoła**
- l. 1992-93 – wymieniono pokrycie dachu na blachę miedzianą
- l. 1999-2006 – remont muru wokół kościoła i pokrycie go dachówką; wyłożenie kostką brukową otoczenia wokół kościoła
- 2000 r. - transfer malowideł Nowosielskiego, wykonany przez Wydział Konserwacji i Restauracji Dziel Sztuki krakowskiego ASP; powstała dekoracja malarska Janusz Łęgowskiego na sklepieniu
- 2003 r. – **remont elewacji zewnętrznych**

Obecnie elewacje wykończone są tynkiem wapienno-cementowym w niektórych dolnych partiach tj. na elewacji frontowej od południa oraz w partiach prezbiterium od północy zamontowano niski cokół z piaskowca (elementy okładziny dodane podczas ostatnich remontów – XX i XX wiek).

Kolorystyka tynków elewacji kościoła w tonacjach bieli i jasnego beżu malowany pas cokołu na elewacjach od wschodu i zachodu. Schody i podesty na elewacji frontowej i zachodniej z płyt granitowych (el. współczesne) nowe. Elementy pokrycia oraz obróbki blacharskie i in. z miedzi.

2. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Ze względu na zły stan zachowania oraz zawilgocenie murów i wypraw tynkowych budowli kościoła, wysolenia murowanych partii, zaleca się wykonać szereg zabiegów i działań remontowych w celu eliminacji przyczyn zniszczeń.

Celem planowanych prac budowlanych i działań konserwatorskich będzie wykonanie izolacji fundamentów kościoła w obrębie ścian zewnętrznych oraz wewnętrznych.

Proponuje się **wykonanie izolacji fundamentów kościoła w obrębie ścian zewnętrznych oraz wewnętrznych** zgodnie z projektem „Wykonanie izolacji fundamentów Kościoła pw. św. Bartłomieja Apostoła w Jerzmanowicach na dz. nr 770/2, obr. Jerzmanowice.” autorstwa mgr inż. arch. Janusza Loosa.

Ze względu na wysoki stan zawilgocenia murów należy wykonać izolację poziomą oraz izolację pionową od zewnątrz dla ścian fundamentowych oraz izolację poziomą dla ścian fundamentowych od strony wnętrza (ściana między prezbiterium a zakrystią).

Prace zw. z odkopywaniem fundamentów prowadzone będą odcinkami. Ponadto na czas trwania prac przy fundamentach, dla zachowania ciągłości izolacji należy rozebrać czasowo dostawione do elewacji kościoła schody frontowe oraz schody boczne (z dwóch stron).

Wykonane odkrywki fundamentów oraz badania zasolenia spoin i zapraw murów fundamentów pozwoliły przedstawić w niniejszym programie prac zasadnicze działania i materiały dla izolacji fundamentów budowli. Technologia wykonania izolacji została dobrana po wykonaniu badań zasolenia (wyniki badań *Protokół badania zasolenia* w załączniku).

Do izolacji poziomej (przepony) należy wykorzystać metodę iniekcji z zastosowaniem kremu Kiesol C lub równoważny. Zabieg ten cechuje najmniejsza ingerencja i wysoka skuteczność działania. Do izolacji pionowej do żądanej głębokości należy wykorzystać elastyczną polimerową powłokę grubowarstwową typu MB 2K lub równoważny system na ścianę fundamentową ściany zewnętrznej oraz na styku ze strefą cokołową (wyciągnięcie powłoki powyżej gruntu) oraz jako warstwę szepną, mineralny szlam uszczelniający o wysokiej odporności na siarczany na ścianie fundamentowej ściany zewnętrznej typu WP Sulfatex lub równoważny.

Równolegle po zakończeniu prac zewnętrznych związanych z wykonaniem izolacji pionowej oraz poziomej wokół ścian kościoła, proponuje się wykonać konieczne działania związane z poprawą spadków obecnej nawierzchni wykonanej z kostki betonowej wraz z podbudową (min. 1m od elewacji budynku).

Po zakończeniu prac budowlanych oraz konserwatorskich związanych z izolacją fundamentów zakłada się ponownie zamontować schody, używając obecnie zachowane elementy/ materiał ; montaż w tych samych miejscach.

W czasie prac związanych z odkopywaniem ścian fundamentów należy zapewnić stosowne nadzory osób uprawnionych; w tym m.in. archeologiczny zgodnie z pozwoleniem konserwatorskim MWKZ z dnia 24.06.2024 o nr ZA-I.5161.373.2024

W zaleceniach dla użytkownika konieczne jest zawarcie zaleceń m. in. - w sezonie zimowym konieczna jest zmiana sposobu odładzania obejścia kościoła tj. zamiast posypywania solą drogową zastąpić je posypywanie piaskiem lub drobnym żwirem oraz zapewnienie odpowiednich wycieraczek w celu oczyszczenia butów przed wejściem do wnętrza kościoła. Wyniki badań zasolenia, wskazują na praktykę posypywania chlorkami nawierzchni wokół kościoła.

Zaleca się również regularne wietrzenie pomieszczeń zakrystii, salki dla ministrantów oraz wnętrza kościoła w celu regulacji wilgotności powietrza.

Po wykonaniu izolacji ścian budowli zasadnym będzie wykonanie prac w zakresie remontu konserwatorskiego dla wypraw tynkowych elewacji kamieniarki (wg opracowanego

programu prac dla elewacji kościoła – pozwolenie konserwatorskie Nr ZN.5142.10.2022). Elewacje kościoła były w ostatnich latach cyklicznie remontowane i poddane konserwacji – w latach 80. XX wieku, a ostatnia konserwacja miała miejsce w 2003 roku, po wcześniejszym wykonaniu prac związanych z wymianą poszycia dachu i obróbkami blacharskimi. W chwili obecnej, w złym stanie przede wszystkim znajdują się tynki partii cokołowych oraz elementy kamiennej okładziny.

3. PROGRAM PRAC

W czasie prac związanych z odkopywaniem ścian fundamentów od strony zewnętrznej należy zapewnić stosowne nadzory osób uprawnionych (inżynierowie kierownicy prac, nadzór konserwatorski i badawczy; w tym m. in. archeologiczny (zgodnie z pozwoleniem konserwatorskim MWKZ z dnia 24.06.2024 o nr ZA-I.5161.373.2024)

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej stanu technicznego wszystkich elewacji oraz stanu zachowania ścian fundamentowych po ich odkopaniu. Dokumentacja fotograficzna dla odcinka ściany od wnętrza przewidzianej do wykonania izolacji. Dokumentacja zdjęciowa również podczas poszczególnych etapów prac.
2. Prace związane z przygotowaniem - demontaż kostki brukowej występującej na zewnątrz elewacji. Zmagazynowanie i zabezpieczenie w sąsiedztwie budowy elementów rozebranej nawierzchni; do ponownego ułożenia. Demontaż schodów zewnętrznych. Zmagazynowanie i zabezpieczenie w sąsiedztwie budowy elementów rozebranych płyt granitowych do ponownego ułożenia. Demontaż elementów okładzin od strony wnętrza, stosowne zmagazynowanie
3. Odkopanie odcinkowe muru – ściany fundamentowe do żądanej głębokości, wg wykonanych odkrywek fundamenty mają wysokość od ok. 1,8m do ok. 2,20 m
4. Oczyszczenie powierzchni odsłoniętych wątków ścian fundamentowych. Wstępnie proponuje się oczyszczenie ręczne z użyciem szpachelek, szczotek ew. w razie potrzeb oczyszczenie z użyciem urządzeń CePe z drobnoziarnistym ścierniwem, po dokonanych próbach.
5. Usunięcie zdegradowanych spękanych spoin, luźnych elementów, doraźnych przemurowań wadliwych uzupełnień cementem / betonem. Usunięcie ziemi/ piasku pomiędzy kamieni /z miejsc niezachowanych spoin.
6. Wykucie majzlami zasolonych spoin pomiędzy kamieniami do głębokości ok. 2cm.
7. Konieczne prace związane z uzupełnieniem i wzmocnieniem osłabionych partii wątków ścian fundamentowych - przemurowania kamieniami wapiennymi na zaprawach murarskich z trasem na bazie wapna, zgodnie ze sztuką murarską.
8. Zalecane pozostawienie odsłoniętego fragmentu wątku ściany fundamentowej, aby samoczynnie wysychał (okres osuszania od kilku dni do tygodni, w zależności od pory roku i panujących warunków atmosferycznych oraz harmonogramu prac).
9. Dezynfekcja muru metodą natryskową np. preparatem Fungith f. Optolith lub równoważnym.
10. Impregnacja ściany fundamentowej powłoką gruntującą np. Kiesol MB, która poprawia przyczepność, działa hydrofobizująco i wzmacniająco.
11. Wykonanie izolacji poziomej (przepony) murów zewnętrznych oraz wewnętrznych specjalnym, bezrozpuszczalnikowym kremem na bazie silanów do iniekcji w murach przeciw wilgoci podciąganej kapilarnie np. Kiesol C lub równoważnym. Rzędna wykonania przepony powyżej gruntu w części muru względem przebiegu gruntu. Linię wiercenia otworów należy poprowadzić zaraz nad poziomem chodnika z kostki betonowej.
12. Wykonanie szlamowania fundamentów w postaci warstwy szcypnej preparatem np. WP Sulfatex lub równoważnym.

13. Wyrównanie podłoża tj. uzupełnienie wybranych spoin oraz nierówności w murze wykonać przy użyciu zaprawy (szpachlówka uszczelniająca o wysokiej odporności na siarczan) WP DS. Level lub równoważnej, nakładanej świeże na świeże na warstwę szczerpną.
14. Wykonanie hydroizolacji w dwóch warstwach o łącznej grubości 2-3mm poprzedzone warstwą kontaktową tzw. „warstwa drapana”, nakładane pacą, szczotką lub natryskowo) np. powłoką MB 2K lub równoważnym system na zewnętrznej ścianie fundamentowej oraz na styku ze strefą cokołową (wyciągnięcie powłoki powyżej gruntu ok. 20 cm).
15. Wykopy zasypywać bardzo ostrożnie, aby nie uszkodzić warstwy hydroizolacji, zasyp zgodnie z projektem
16. Ponowny montaż zdemontowanych elementów okładzin od strony wnętrza, w kościele (wytypowane odcinki –ściana między prezbiterium a zakrystią). Prace wykonać zgodnie ze sztuką budowlaną
17. Ułożenie kostki wokół ścian budowli. Reprofilacja spadku istniejącej kostki betonowej wraz z jej podbudową. Wykonać ze spadkiem od elewacji w kierunku przeciwnym od budynku (min.1m): warstwy podbudowy dedykowane pod ułożenie kostki betonowej. Uzupełnić spoinowanie kostki betonowej zaprawą drenażową trasowo-cementową lub piaskiem. Prace wykonać zgodnie ze sztuką budowlaną
18. Ponowny montaż zdemontowanych elementów okładzin od strony wnętrza, w kościele (wytypowane odcinki –ściana między prezbiterium a zakrystią). Prace wykonać zgodnie ze sztuką budowlaną
19. Ponowny montaż schodów (ze zdemontowanych okładzin granitowych, ewentualne braki w wyniku uszkodzenia płyt podczas demontażu uzupełnić tożsamym materiałem). Prace wykonać zgodnie ze sztuką budowlaną.

PRACE RÓWNOLEGLE

1. Sprawdzenie drożności i szczelności istniejących rur spustowych, ewentualna naprawa, uzupełnienie orynnowania na tylnej ścianie kościoła.
2. **Wykonanie sprawozdania - dokumentacji z przeprowadzonych prac: fotograficznie i opisowo wraz z podaniem zastosowanych materiałów i metod oraz zaleceniami dla użytkownika.**

Zalecane na elewacjach zewnętrznych kościoła usunięcie zapraw cementowych w strefie cokołowej oraz usunięcie lokalnie występującego cokołu ze współczesnych płyt z piaskowca (ew. jeśli zapadnie decyzja pozostawienia okładziny z piaskowca zalec się osadzenie płyt na konstrukcji ze szczeliną wentylowaną). W strefie cokołowej dla tynków i elementów kamiennych elewacji wykonać zabiegi zgodnie z Programem prac konserwatorskich elewacji, opr. mgr Małgorzata Mrzyglód-Tomasik maj 2022r., i wydany na niego pozwoleniem MWKZ Nr ZN.5142.10.2022.

Opr. mgr Małgorzata Mrzyglód-Tomasik
 arch. Barbara Lorenz

mgr Małgorzata Mrzyglód-Tomasik
 KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
 Kraków, ul. Skwerowa 46/2
 tel. 887-729-909

96/RZ/2021
 PISO 34/96
 NIEUPRAWNIENIA

Kraków, sierpień 2024 r.